

”לַבְּנֵינָהּ שֶׁל הַלֵּבָה”

סיכום הלכות שבת שנאמרו בשבת בישיבה מפי מו"ר רה"י
הלכות קידוש – מי צריך לשתות מן הקידוש?

ליל הסדר להלכות קידוש ומצריכים לשתות 'רוב כוס' אף בקידוש, אולם כפי שלמדנו המושג 'רוב כוס' שייך דווקא לליל הסדר (משום שיש מצווה לשתות ד' כוסות) ואילו בקידוש סגי בשתיית שיעור 'כמלא לוגמיו'.

הפעם נעסוק בשאלה האם ייתכן שהמקדש לא ישתה את השיעור המלא ובכל זאת הוא והשומעים יצאו ידי חובת קידוש?

כאשר אדם מקדש לעצמו וודאי שמחוייב בכל מה שלמדנו לעיל בנוגע לשיעור השתייה, אולם כאשר מקדש עם אחרים ולאחרים הדין יכול להשתנות.

הגמרא בפסחים כותבת "המקדש וטעם מלא לוגמא (=לוגמיו) יצא, ואם לאו לא יצא"². יש לדקדק האם נקטה הגמרא 'המקדש' כיוון שזה דין שהמקדש עצמו צריך לשתות את השיעור או שמא שתיית השיעור היא מדין הכוס ואף אחרים יכולים לשתות שיעור זה ולא דווקא המקדש?

הגאונים דקדקו מדברי הגמרא שדווקא המקדש צריך לשתות את השיעור הנ"ל ובוודאי ששתיית אחרים לא מצטרפת. בטעם הדבר כותב הב"ח שאם הגמרא הייתה סוברת שהשיעור הוא בכוס ולא במקדש הייתה צריכה לכתוב זאת במפורש, וכיוון שנקטה 'המקדש וטעם...' משמע שזה דווקא דין במקדש, ולכן אם המקדש לא שתה כשיעור הוא והשומעים לא יצאו ידי חובה. אולם ראשונים אחרים הבינו שזה

בזמן קיץ אשתקד התחלנו לעסוק בהלכות קידוש ובעזרת ה' נמשיך לעסוק בהלכות אלו אף בזמן אלול.

למדנו שקידוש הלילה הוא מדאורייתא ואילו קידוש היום הוא מדרבנן. אחת הנפקא מינות לחלוקה זו היא גודל הכוס עליה מקדשים. הזכרנו את המחלוקת בין 'שיטת החזון איש' ל'שיטת הגר"ח נאה': לחזו"א שיעור הכוס הוא לפחות 150 סמ"ק (כמניין 'כוס הגון' בגימטריא), לגר"ח נאה די ב-86 סמ"ק (כמניין 'כוס'). ראינו שכיוון ש'ספק דאורייתא לחומרא' נכון לקדש בקידוש הלילה על גביע בשיעור הגדול ואילו בקידוש היום אפשר להקל ולקדש על גביע המכיל את השיעור הקטן כיוון ש'ספק דרבנן לקולא'. הוספנו שיש מהספרדים¹ שנהגו לקדש על גביע בשיעור הקטן בכל הקידושים ומאידך דעת המשנה ברורה היא שנכון להחמיר ולקדש על גביע גדול. עד כאן עסקנו בשיעור הכוס. בעניין כמות השתייה בארנו שלכולי עלמא גם בקידוש הלילה די בשתיית מלא לוגמיו ידיה ובאדם בינוני הוא כרוב רביעית, (הוכחנו שדי בשתיית רוב רביעית מהשיעור הקטן).

העולה מן האמור הוא שאדם המקדש לעצמו, ובפרט אדם שמקדש ומוציא אחרים ידי חובה, יקח לקידוש הלילה גביע בשיעור הגדול ויקפיד לשתות ממנו שיעור של 'כמלא לוגמיו' (ובוודאי שלא סגי בטעימה מועטת). יש הטועים ומבלבלים בין הלכות

¹ בילקוט יוסף כותב 81 גרם ולא מחלק (קיצור שלחן ערוך חלק א, עמוד תקד, סעיף כד).

² דף קז, עמוד א.

יכול המברך לטעום ולתת לאדם אחר לשנות מן היין. לפי טעם המשנה ברורה שכתב לחוש לחומרת הגאונים כיוון שקידוש מדאורייתא נראה לומר שיש מקום להקל בקידוש הבוקר כיוון שהוא מדרבנן.

עד עתה עסקנו באופן הראוי לכתחילה לדעת השלחן ערוך, אולם אף השלחן ערוך עצמו מודה שסומכים על הרא"ש ובדיעבד יכול אחד המסובים לשנות את שיעור היין, ויש אומרים שאף שתיית כל המסובים מצטרפת בדיעבד לשיעור.

שמעתי שמו"ר הרב נבנצל שליט"א לא מקדש בביתו אלא נותן לאחר לקדש. נראה לי לבאר שזה משום שהרב שליט"א מקפיד שלא לשנות כמות גדולה של יין כדי שיוכל להמשיך ולהורות⁷ מחד, ומאידך חושש לחומרת הגאונים שדווקא המקדש ישתה כשיעור.

במקום הצורך מכל סיבה שהיא אפשר להקל על ידי שתיית אחר, ובדיעבד הסכימו הרבה אחרונים שאפילו שתיית כל המסובים מצטרפת לשיעור מלא לוגמיו⁸. לכן, אדם שנמצא במקום בו המקדש לא שותה כראוי כדאי שיקפיד שישתה הוא או לכל הפחות יראה שיש אחרים השותים וששתייתם מצטרפת לשיעור, והוא שיתכונו לצאת ידי חובה.

בנוסף, יש להקפיד בפרט נוסף והוא שהשתייה תהיה בזמן קצר וכך בעצם תחשב 'שתייה אחת' וראוי להרחיב בנושא זה בפני עצמו.

לא לעיכובא ואף שתיית השומעים יכולה להצטרף ולהשלים לשיעור השתייה, זאת משום שהשומעים את הברכה והתכוונו לצאת ידי חובה נהיו מאוחדים יחד עם המקדש בקיום מעשה המצווה ולכן אף הם יכולים להצטרף למקדש ולהשלים את שיעור השתייה מהכוס. טעם סברא זו הוא ששיעור השתייה הוא מצד שיעור חשוב בכוס ולא מצד המקדש. נראה יותר שהשלחן ערוך³ לא סמך על דעה זו והצריך שדווקא אדם אחד ישתה את כל השיעור, וז"ל: אם לא טעם המקדש וטעם אחד המסובים כמלא לוגמיו יצא, ואין שתיית שניים מצטרפת למלא לוגמיו⁴. מוסף השלחן ערוך ומזכיר את דעת הגאונים שאם לא טעם המקדש לא יצא וכתב שיש לחוש לדבריהם⁵. העולה מן האמור הוא שלדעת השלחן ערוך לכתחילה צריך שהמקדש הוא זה שיטעם וישתה את כל השיעור.

במקומות רבים מצינו שרוצים דווקא לכבד אב או רב בברכה על היין אולם האב או הרב אינם יכולים לשנות מהיין כשיעור מסיבות שונות, מה נכון לנהוג במקרה כזה?

הזכרנו לעיל את דעת הגאונים שדווקא המקדש הוא זה שצריך לשנות מהיין אולם כל זה אמור דווקא בקידוש "כיוון שהוא דבר תורה, ואסמכו אקרא לקדש על היין"⁶, ובשאר דברים מודים הגאונים דסגי בטעימת אחר. לכן יוצא שבכוס של קידוש לכתחילה יתנו לקדש דווקא למי שיכול לשנות כשיעור כדי לחוש לחומרת הגאונים, ואילו בכוס של זימון, בברית, בחתונה ובשאר הזדמנויות שאינן קידוש

⁷ לאדם ששותה רביעית יין אסור להורות הלכה. כליל ראש השנה שמעתי ממנו כמה פעמים שאינו יכול להורות משום שהוא שתוי יין (הרב שליט"א סובר שראש השנה הוא יום טוב לעניין חיוב שמחה ביין), והוא ראייה אולי לדברי.

⁸ משנה ברורה, סימן רעא, סעיף קטן עג.

³ סימן רעא, סעיף יד.

⁴ שם.

⁵ שם.

⁶ לשון המשנה ברורה, שם, סעיף קטן עד.

